

ว่าด้วยนกมัยหกะ (นกเขาคู)

โดย อาตม ศิโรศิริ

อ้างจาก พระไตรปิฎก เล่มที่ 27 สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จักกนิบาตชาดก ขุรปุตตวรรค

๕. มัยหสกุณชาดก ว่าด้วยการใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์

[๕๓๑] **นกชื่อว่ามัยหกะ** เทียวไปตามไหล่เขาและซอกเขา บินไปสู่ต้นเลียบอันมีผลสุก แล้วร้องว่า **ของเรา ๆ**

[๕๓๒] เมื่อนกมัยหกะนั้น รำพันเพื่ออยู่อย่างนั้น ผุ่นกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบแล้วพากันบินไปต้นอื่น ส่วนนกมัยหกะนั้น ก็ร้องเพื่ออยู่นั่นเอง.

[๕๓๓] บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน รวบรวมทรัพย์ไว้มากมายแล้ว ตนเองก็ไม่ได้ใช้สอย ทั่งไม่แบ่งปันให้ญาติทั้งหลายตามส่วน.

[๕๓๔] บุคคลนั้น ไม่ใช่เป็นค่าเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ดอกไม้ และเครื่องลูบไล้ อะไรๆ สักครั้งเดียวเลย ไม่สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย

[๕๓๕] เมื่อบุคคลนั้นเฝ้ารำพันอยู่อย่างนี้ว่า ของเราๆ พระราชา โจร หรือทายาทที่ไม่ชอบพอกันย่อมมาถือเอาทรัพย์ไป บุคคลนั้น ก็รำพันเพื่ออยู่นั่นเอง

[๕๓๖] นักปราชญ์อาศัยทรัพย์สมบัติแล้ว ย่อมสงเคราะห์ญาติ ย่อมได้เกียรติคุณเพราะทรัพย์นั้น ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงอยู่ในสวรรค์

จบ มัยหสกุณชาดกที่ ๕

นกมัยหกะ ซึ่งแปลกันว่านกเขานั้น เป็นนกชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในประเทศไทย และคำศัพท์เดียวกันนี้ ในที่อื่นจะแปลว่านกเขา แต่ในชาดกนี้แปลทับศัพท์ว่า มัยหกะ เพื่อให้เห็นรูปคำศัพท์ มยฺหก ซึ่งแปลว่าของเรา ของข้าฯ หรือหากแปลเป็นภาษาสุภาพสมัยโบราณ ก็คือ ของกู และเมื่อแปลใหม่ให้เข้าใจง่ายจะได้ว่า

นกเขาคู เทียวไปตามไหล่เขาและซอกเขา บิน ไปสู่ต้นเลียบอันมีผลสุก แล้วร้องว่า **ของกู ของกู**

เป็นที่น่าสังเกตว่า นกเขาคู ร้องว่า “ จูสุกกู กู, กูกูกู กู...” หรืออะไรทำนองนี้ ซึ่งปราชญ์โบราณนำมาประกอบการแสดงธรรมโดยเลียนเสียงว่า ของกู ของกู เพื่ออธิบายว่านกชนิดนี้ เป็นนกหวงข้าวของ ร้องประกาศไปทั่วว่า ของกู ของกู ซึ่งนกที่ร้องแบบนี้ ก็คือนกเขาคูเมืองไทยนั่นเอง (จริง ๆ แล้วนกเขามันก็ร้องเพลงไปตามประสาของมัน ไม่ได้ร้องโดยคิดหวงข้าวของแต่อย่างใด แต่ถือว่าเป็นปริศนาธรรมอย่างหนึ่ง)

ที่นำมาเสนอในที่นี้เพื่ออธิบายถึงที่มาหรือการบัญญัติคำศัพท์นั่นเอง นกมัยหกะ ซึ่งแปลว่านกเขาคูนั้นจริง ๆ แล้ว มิได้ร้องว่า มัยหกะ หรือ มัยหัง ดังคำบาลีดอก คำร้องว่า มัยหกะหรือมัยหัง เป็นแต่เพียง

ความหมายที่นกมันร้อง เพื่อนำไปอธิบายธรรมะ

นกเขา ภูเขา อยู่ประเทศใด ก็ย่อมร้องเหมือนกันหรือคล้ายกัน ภาษาไทยสามารถสร้างปริศนาธรรม จากเสียงของนกเขาได้ว่า ของกู ของกู แต่ภาษาอื่นเช่นอินเดีย หรือเนปาล ก็ไม่ทราบว่าจะเลียนเสียงนกเขา ให้มีความหมายว่า ของกู ของกู ได้หรือไม่

แสดงว่า ชาตกนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่คนที่ใช้ภาษาไทยหรือภาษาอื่นที่คำว่า กู มีความหมายว่า เรา-ข้าฯ (I), ของกู มีความหมายว่า ของเรา-ของข้าฯ (my, mine) จึงได้เปรียบเทียบเช่นนั้น และเมื่อนำมา แต่งเป็นภาษาบาลีโดยคงความหมายเดิมไว้ จึงใช้คำศัพท์ว่า มยฺหฺกสฺสฺกฺณ แปลตรง ๆ ว่านกที่ร้อง “ของกู ของกู” แปลตามชื่อนกว่า นกเขา หรือนกเขา

นั่นแสดงว่าภาษาไทยกับภาษาบาลี (ภาษามคธ) อยู่ร่วมสมัยกัน อยู่ร่วมสถานกัน หรืออยู่ในประเทศ ใกล้ชิดติดกันซึ่งมีการถ่ายทอด ถ่ายเท ไหลเทระหว่างคำศัพท์คู่กันและกัน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจวบจน ปัจจุบัน (นกเขา ร้องว่าของกู ของกู ถ่ายเทสู่ภาษามคธ เป็นมยฺหฺกสฺสฺกฺณ=นกที่ร้องว่าของกู)

หากจะมีคนค้านว่า คำศัพท์ว่า มยฺหฺกสฺสฺกฺณ นี้ อาจจะบัญญัติขึ้นโดยพระไทยหรือพระลาวซึ่งแต่งตำรา ขึ้นภายหลัง เช่นคัมภีร์มังคลัตถทีปนี เป็นต้นก็ได้ ขอแก้ว่า คำศัพท์นี้ มิได้มีเฉพาะในคัมภีร์ชั้นหลัง ๆ เท่านั้น แต่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งพระบาลี ทั้งอรรถกถาด้วย แสดงว่าเป็นคำศัพท์ที่มีมาแต่ครั้ง พุทธกาลทีเดียว

อนึ่ง ชาตกนี้ พระพุทธเจ้าทรงปรารภอากันตฺกฺเศรฺษฺฐิ ตรีสแสดงแก่พระราชามือเมืองสาวัตถี (พระเจ้าปเสนทิโกศล) ณ วัดเชตวัน นั่นคือ ทรงแสดงแก่ชาวเมืองสาวัตถี แสดงว่าชาวเมืองสาวัตถีฟังเสียงร้องของนก มยฺหฺกะหรือนกเขาซึ่งร้องว่า “จฺจฺสุกฺกฺ กู” หรือ “กุกฺกูกู กู” แล้วสามารถตีความหมายได้ว่า “ของกู ของกู” (บาลีว่ามยฺหฺกะ = ของเรา - ของข้าฯ) นั่นคือ ชาวเมืองสาวัตถีมีคำศัพท์ว่า “ กู ” ที่มีความหมายว่า “เรา - ข้าฯ (I)” แสดงว่าเมืองสาวัตถีไม่ได้อยู่ที่อินเดีย เพราะที่อินเดียคำว่า กู หรือ กู (เสียงร้องของ นกเขา) มิได้มีความหมายว่า เรา - ข้าฯ (I) เลย อ้างอิงจากอรรถกถามยฺหฺกสฺสฺกฺณชาตก ดังนี้

อรรถกถามยฺหฺกสฺสฺกฺณชาตกที่ ๕(เล่มที่ ๕๕)

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภอากันตฺกฺเศรฺษฺฐิ จึงตรัสเรื่องนี้ มีคำ เริ่มต้นว่า สกฺโณ มยฺหฺโก นาม ดังนี้

ความพิสดารว่า ที่นครสาวัตถี ได้มีเศรษฐีชื่ออากันตฺกะ เป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์มาก. แต่เขาไม่ใช่สอยโภค ทรัพย์ด้วยตนเองเลย และไม่ได้ให้แก่คนอื่น. เมื่อเขานำโภชนะที่ประณีตมีรสอร่อยต่างๆ มาให้ เขาจะไม่ รับประทานโภชนะนั้น รับประทานแต่ปลายข้าว มีกับ คือน้ำผักดอง ๒ อย่างเท่านั้น. เมื่อเขานำผ้าจากแคว้นกาสิ ที่เขารีดแล้ว อบแล้วมาให้ก็ให้เขานำออกไป นุ่งห่มแต่ผ้าเนื้อหยาบแข็งกระด้าง เมื่อเขานำรถที่ตระการไปด้วย แก้วแถมทอง เทียมด้วยม้ามาให้ ก็ให้นำรถนั้นออกไป ไปด้วยรถเล็กที่ทำด้วยไม้ธรรมดา เมื่อเขากั้นฉัตรทองให้ ก็ให้เขานำฉัตรนั้นออกไป กั้นด้วยฉัตรที่ทำด้วยใบไม้. ตลอดชีวิตเขาไม่ทำบุญแม้แต่อย่างเดียว ในจำนวนบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น ถึงแก่กรรมแล้วจึงเกิดในโรจฺจฺวนรก. พระราชาทรงให้ชนสมบัติที่ไม่มีบุตรรับมรดกของ

เศรษฐีนั้น เข้าไปในราชตระกูล เป็นเวลา ๗ วัน. เมื่อให้ขันสมบัตินั้นเสร็จแล้ว พระราชาทรงเสวยพระกระยาหาร เข้าแล้ว ได้เสด็จไปพระวิหารเซตวัน ทรงไหว้พระศาสดา แล้วประทับนั่ง... ทูลถามพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เศรษฐีชื่อว่า อาคันตุกะในนครสาวัตถิถึงแก่กรรมแล้ว เมื่อให้คนขนทรัพย์ที่ไม่มีเจ้าของของเศรษฐีนั้น มาที่พระราชวังอยู่นั้นเอง วันเวลาได้ผ่านไปถึง ๗ วันก็เศรษฐีนั้นแม้ได้ทรัพย์มีประมาณเท่านี้ ก็ไม่ได้ใช้สอยด้วยตนเองเลย และไม่ได้ให้คนอื่นด้วย ทรัพย์ของเขาจึงได้เป็นเสมือนสระ โบกขรณิที่ผีเสื้อหวงแห่นไว้ วันเดียวเขาก็ไม่ได้เสวยรสโภชนะอันประณีตคนเข้าไปสู่ปากมัจจุราหเสียชีวิตแล้ว คนผู้ไม่มีบุญมีความตระหนี่อย่างนี้ทำกรรมอะไรไว้จึงได้รับทรัพย์ประมาณเท่านี้ และด้วยเหตุอะไรจิตใจของเขาจึงไม่ยินดีในโภคทรัพย์ในการใช้สอย?... ..

....พระราชาทูลถามว่า ก็เหตุใดเขาจึงไม่ได้บุตรพระพุทธเจ้าข้า พระศาสดาตรัสตอบว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร แม้เหตุแห่งการไม่ได้บุตร เศรษฐีนั้นก็ทำไว้เหมือนกัน ถูกพระราชาทูลอ้อนวอนแล้ว จึงทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้:-

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลเศรษฐีผู้มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ ... ฯลฯ...

...อัสตนุรุษเอ๋ย เจ้าไม่รู้หรือว่า กิจที่เจ้าทำไปแล้ว ปรากฏแก่ฉันแล้ว เจ้าฆ่าเด็กนั้นด้วยเหตุชั่วนี้ มิใช่หรือ ? เจ้าจักสามารถรักษาทรัพย์ที่กำลังสูญหายไป ด้วยอำนาจพระราชาเป็นต้น ได้หรือ ? **นกเขา**กับเจ้ามีอะไรที่แตกต่างกันเล่า ฤๅมึกล่าวดำหนิ

ลำดับนั้น มหาสัตว์เมื่อจะแสดงธรรมแก่เขา ด้วยพุทธลีลาจึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า:-

นกชื่อว่า**มัยหกะ** (นกเขา) บินไปที่ไหนเขาและชอกเขาเกาะต้นไม้
ที่มีผลสุกรื่องว่า **ของกู ๆ** เมื่อมันร้องอยู่อย่างนี้ ฟุ่่งนกที่บินมารวมกัน
พากันกินผลเสียแล้วบินหนี มันก็ยังร้องอยู่ตนเอง ฉันทใด บุคคลบาง
คนในโลกก็ฉันทนั้นเหมือนกันรวบรวมทรัพย์ไว้มากมาย ตนเองก็ไม่ได้
ใช้สอยเลย ไม่มอบส่วนแบ่งแก่ญาติทั้งหลายด้วย เขาไม่ใช้สอยผ้า
นุ่งผ้าห่ม ไม่รับประทานกตอาหาร ไม่ทัดทรงดอกไม้ ไม่ลูบไล้
เครื่องลูบไล้ ไม่ใช่อะไรสักครั้งเดียว และไม่สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย
เมื่อมันเพื่อยู้อย่างนี้ว่า ของกู ของกู หวงแห่นไว้ภายหลัง พระราชา
บ้าง โจรบ้าง ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักบ้าง เอาทรัพย์ไป คนนั้นก็จะเป็นเพื่อ
อยู่นั้นแหละ ส่วนผู้มีปรีชาใช้เองด้วยสงเคราะห์ญาติทั้งหลายด้วย
ด้วยการสงเคราะห์นั้น เขาจะได้รับเกียรติ ละโลกนี้ไปแล้วจะบันเทิงในสวรรค์

บรรดาบทเหล่านั้น **บทว่า มัยหโก** ความว่า ที่ได้ชื่ออย่างนี้ เพราะอำนาจการร้องว่า **ของกู ของกู.....**

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงตรัสว่า ขอถวายพระพรมหาบพิตร อาคันตุกเศรษฐี ไม่ได้บุตร ไม่ได้ธิดาเลยเพราะฆ่าบุตรพี่ชาย ด้วยเหตุดังนี้แล แล้วทรงประชุมชาดกไว้ว่าน้องชายในครั้งนั้น ได้แก่ อาคันตุกเศรษฐี ในบัดนี้ ส่วนพี่ชายได้แก่ เราตถาคตนั่นเอง.